

**Краєзнавча подорож
«Історичними місцями
древнього Степаня.
Вулиця Новохатська»**

**Підготувала
Степанська публічна бібліотека**

Вивчайте історію рідного краю!

*Без знання минулого не можна
побудувати гідне майбутнє!*

Кожна людина з великою любов'ю і душевним трепетом згадує те місце, де вона народилася, де промайнуло її дитинство, дитинство з дивосвітом – казкою, з материнською ласкою у затишній батьківській оселі. То родинне вогнище, маленька батьківщина кожної людини. То її велике «я», з якою починається людина, родина, батьківщина і вся наша велична і неповторна у світі Україна.

Над річкою Горинь серед мальовничих поліських лісів та лук, потонувши в зелені садів та верб, розкинулось наше містечко Степань. Сьогодні ми проведемо екскурсію по одній із наших старовинних вулиць - по вулиці Новохатській. Сама назва вулиці говорить за себе. Протягом багатьох століть Степань зазнав і занепаду і розквіту, був спалений вщент і розбудовувався новими будинками (хатами). Саме ця частина Степаня найбільше і швидше відбудовувалася тому і отримала таку назву – Новохатська.

Починається вулиця з південної сторони Степаня після вулиці Погулянської. На межі цих вулиць знаходиться історична пам'ятка, яка заслуговує нашої уваги - це два урочища під назвою “Добриця” і “Мурованик”.

Приблизно у XVI ст., (точної дати невідомо) тут були дві муровані з цегли історичні пам'ятки у вигляді грубих стовпів.

Ось так зобразив ці історичні пам'ятки наш місцевий художник Степан Чуприна на своїх картинах

Дотепер вони були фактично зруйновані, але нещодавно один з них відновлений. Стояли вони один від одного на відстані приблизно 700 метрів. Поміж ними протікала невеличка річечка, яка впадала в ріку Горинь. Що це за пам'ятки, документально ніде не зареєстровано

Але за місцевими переказами тут стояв колись фронт двох воюючих сторін. З південної сторони села Золотолин - наступали татари, а з північної сторони, від Степаня, захищали козаки. Спочатку тут відбувся бій, але пізніше було укладено перемир'я поміж воюючими сторонами і побудовано в честь цього ці архітектурні пам'ятки. По пам'ятці, що зараз в процесі реставрації можна сказати, що вона була побудована в європейському стилі. Квадратна з вікнами зверху, в яких колись виднілись вставлені ікони, а зверху - хрест. А друга, з іншої сторони була побудована в азіатському стилі - вся кругла і зверху опукла. Річечка поміж цим фронтом, а також і урочище названо Добрицею від слова «Добро», що зробили обидві воюючі сторони в знак перемир'я, а ближче до міста урочище, поля названо «Мурованик» від слова «мурований стовп».

На сьогодні залишився лише один стовп, який був недавно реставрований місцевим священником, річки вже немає. а урочища з навколишніми полями і нині називається «Мурованик» і «Добриця».

Мурованик на околиці Степаня (XV ст.)

Далі вздовж вул. Новохатської з лівої сторони знаходиться одне із п'яти мінеральних джерел, які знаходяться на території Степана.

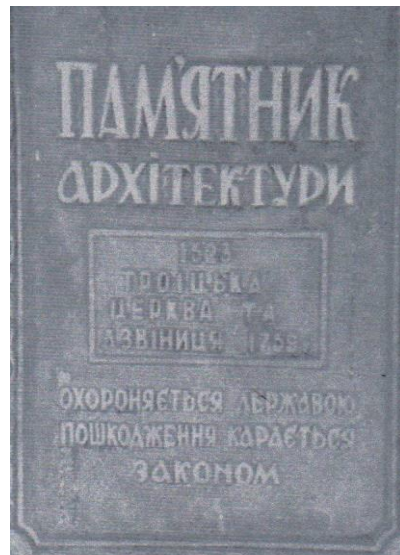
Вдячні за здорову і цілющу водицю люди звели тут капличку. На місці каплички, розповідають старі люди, колись було підводне торф'яне джерело. Навколо виникли озера. В одній сім'ї жив чоловік, який не міг ходити, бо дуже боліли ноги. І на милицях пробував, і повзав. А одного разу прийшов до озера помитись. Вниз спустився, а вибратись не зміг так і заснув до ранку. Коли ж прокинувся, піднявся і пішов. Вода у джерелі виявилась лікувальною. Спочатку на тому місці поставили хрест, а згодом звели капличку.

Слідуючим цікавим об'єктом по нашій вулиці є Свято-Троїцька церква та Дзвіниця, які були побудовані в 1759 році. При ній були відкриті школа та богодільня.

Свято-Троїцька церква належить до шедеврів монументального дерев'яного зодчества Полісся і вражає своєю унікальністю, адже побудована спеціальним методом – зарізуванням брусків, тобто при її зведенні не було використано жодного цвяха. А дзвіниця має 5 дзвонів - 3 великих і 2 менших, з них 2 дуже старовинні.

Саме ця єдина споруда в первинному вигляді дожила до наших днів і є не тільки найстарішою діючою церквою, а й найстарішою будівлею в Степані. В 1980 році Свято-Троїцьку церкву було віднесено до пам'яток архітектури національного значення, завдяки цьому церква була збережена, адже всі церкви були зруйновані за Радянської влади.

І нині в храмі проходять богослужіння. Від часу святкування 900-річчя Хрещення Русі в Троїцькій церкві збереглась старовинна ківотна ікона святого благовірного Олександра Невського, небесного покровителя царствующого в ті роки Александром III, з святителем Андрієм Критським та старозаповітним пророком Осією, з підписом про чудесне спасіння царя з Августійшим сімейством в 1888 р.

Навпроти Свято-Троїцької церкви у XVIII століття, коли через шлюбні зв'язки Степань перейшов у володіння польських графів Ворцелів, рід яких жив і розпоряджався в містечку більше ста років, був побудований родинний палац графів Ворцелів.

Тут у цьому палаці на нашій Новохатській вулиці 26 березня 1799 року народився і проживав Станіслав Габріель Ворцель - відомий польський

соціаліст - декабрист, який разом із братом Миколою Ворцелем боролися з царатом, співробітничали з декабристами і брали активну участь у польському повстанні 1830–1831 р.

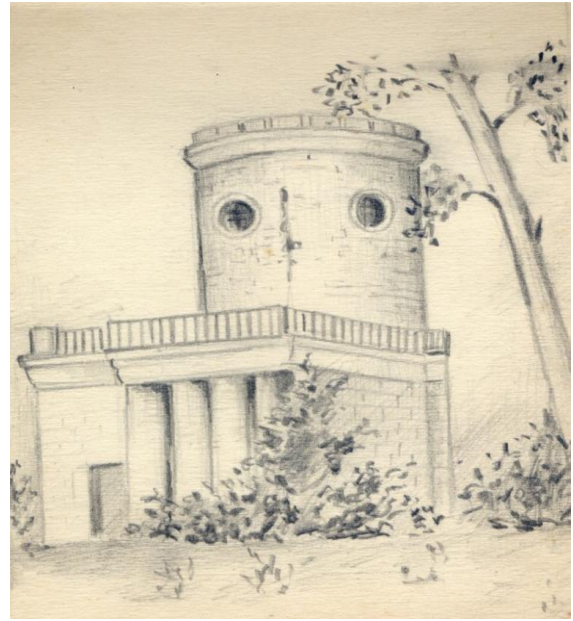
Царський уряд зарахував Станіслава Ворцеля до першого розряду державних злочинців та в 1832 році конфіскував його маєток у Степані. Ворцель змушений був емігрувати за кордон. Жив спочатку у Львові, а з літа 1832 року - в Парижі.

У 1834 році французьки уряд за активну політичну діяльність запропонував Станіславу Ворцелю залишити країну. Політичний емігрант Станіслав Ворцель переїхав до Лондона, де провів останні дні свого життя і помер 3 лютого 1857 року.

Земельний маєток Ворцелів обіймав усі села Степанської волості, починаючи селами Ставок-Злазне і кінчаючи селами Бутейки, Вербче, Кричильськ, Корост...

Двоповерховий палац Ворцелів стояв у саду, біля якого впоперек до теперішньої Садової вулиці була побудована одноповерхова довга будівля для життя прислуги, мурована стайня для тримання худоби, особливо для виїзних коней.

За палацом метрів за 40 (на місці теперішньої санаторської їдальні) була побудована в саду над вулицею кругла вежа, яку називали часовнею. Часовня ця була висотою 7 метрів а в діаметрі 4 м. На ній зверху був прикріплений великий годинник, який подавав сигнал для працюючих у полі чи лісі кріпаків, під час виходу їх на роботу, під час обіду, а також по закінченні робочого дня.

Часовня і садиба Ворцелів стояли ще в 20-х роках ХХ століття, а пізніше в 60 тих роках були розібрані. Ось така відома родина проживала на цій вулиці. Графи Ворцелі зробили багато для економічного і культурного розвитку нашого містечка.

Далі прямуючи по асфальтованій дорозі метрів 50, потрапляємо на територію санаторію «Горинь», завдяки якому Степань отримав статус курортного містечка. Створений у 1965 році будинок відпочинку, був перепрофільований у 1975 році в санаторій шлунково-кишкового профілю «Горинь». Це сучасна оздоровниця бальнеологічно-питного лікувального профілю з розвиненою лікувально-діагностичною базою. Функціонують лабораторії, кабінети, ванни, озокеритове, гальваногрязьове й інші відділення. Мінеральна вода «Степанська» відома далеко за межами області завдяки своїм унікальним властивостям, аналогом якої у світі є лише «Миргородська» та «Баден-Баден» у Німеччині і «Ахен» в Англії.

Далі, вздовж по вул. Новохатській, розміщені, спальні корпуси, лікувальний корпус, клуб санаторію. Навпроти санаторію розкинувся наш старовинний вал. Ще в далекому II ст. Степанські князі збудували на березі річки Горинь земляні вали. Існують перекази, що ці вали насипані степанськими людьми і що вони носили землю в мішках. Праця була дуже

тяжкою і виснажливою і тому люди втікали з міста. Багато відбуло їх в Київ і там навіть була заснована вулиця Степанська. При розшуках цієї вулиці в Києві виявилось, що дійсно була така вулиця в районі залізнодорожної станції, але зараз її перейменовано.

На валу поставили дерев'яну фортецю, яка охороняла містечко від татарських набігів. Історичні джерела свідчать, що спочатку замок побудували степанські князі Іван, син Глеба, що походив від князя Рюрика із сином Володимиром. Пізніше коли Степанське князівство перейшло до князів Острожських, цей замок був зруйнований часом і на початку 16 ст. князі Острозькі побудували новий мурований замок з чотирма вежами, був обгороджений високими дубовими частоколами, вежами, бійницями. З однієї сторони замок омивався водами Горині, а кругом був викопаний глибокий рів, який теж заповнювався водою із Горині. Таким чином замок омивався з усіх чотирьох сторін водою. А щоб потрапити в замок був підвісний міст, який піднімався і опускався.

Замок мав цілу систему підземних ходів, які вели під містечком до навколишніх сіл. Один з яких пролягав навіть під річкою Горинь аж до Костополя. Підземні ходи були майстерно обшиті каменем і були високі - поміщалася людина на коні. Це підтверджується провалами, які часто виникали на території теперішнього містечка.

Старожили розповідають, що в одному місці провалився цілий трактор. Ці провали свідчать, що підземні ходи дійсно існували і що вони були викладені каменем. Тут, в цих схованках чи підземеллях, як місцеві жителі, так, можливо, і з околиці, шукали собі захисту і укриття, особливо тоді, коли вали і сам замок виявлялися безнадійними і безпомічними під час ворожих страшних нападів.

Степанський замок відомий багатьма історичними подіями і відвідуваннями високих коронованих осіб. Так, в 1431 році князь Свидригайло відступив від Луцька і прибув у Степань, де й знаходився під час невдалої облоги Луцька Ягейлою. Після цього в Степанському замку проживав декілька днів Стефан Баторий, король польський, коли проїжджав через Волинь.

В 1648 році полковник Стефан Чарнецький, переслідуючи козаків, під самим Степанем розбив їх ущент.

В 1705 році в Степані деякий час знаходився шведський король Карл XII, коли він після облоги і взяття міста Гродно, переслідував своїх майбутніх переможців – росіян. Тут, в католицькому костьолі, він з усім своїм штабом був присутнім при богослуженні.

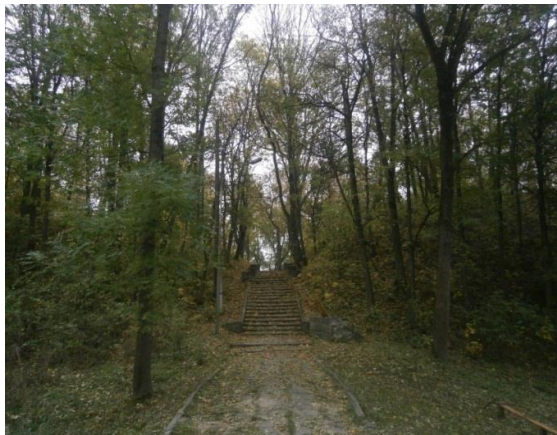
Старожили запевняють, що в пам'ять тієї події на стінах костьолу були позначені рік, місяць, число і навіть година, коли Карл XII відвідав цей костьол.

В 1711 році Петро I з своєю дружиною Катериною, проїжджавши через Волинь, жив у замку 2 дні. Потім звідси поїхав у Луцьк для зустрічі з королем Августо. Допитливий монарх уважно обдивлявся Степанські укріплення і його вали.

Славетний месник Северин Наливайко, народний герой полковник Іван Богун, український гетьман Іван Мазепа, вулицями нашого Степаня ходив російський письменник – Олександр Купрін, який написав свою знамениту Олесю.

Тепер від цього замку залишились тільки руїни, а саме – частина стіни і вхід у підземелля.

На території земляного валу знаходиться ще одне постійнодіюче джерело з мінеральною водою, яке в народі називають «Сольонкою», тому що тут у цьому джерелі вода сама солоніша із усіх джерел.

Ось така славна історія однієї із вулиць нашого древнього Степаня.